

tačka 3 i 4 Statuta lekarske komore Srbije). Protiv tri lekara pokrenut je postupak zbog opšteg nezadovoljstva pacijentkinje uslugama tokom porođaja u GAK. Sudsko veće je izvelo detaljno prikupljanje dokaza, tokom dva meseca, poštujući pravo na zaštitu prava tri lekara i doneo odluku da se sva tri zdravstvena radnika oslobađaju odgovornosti da su učinili povredu profesionalne dužnosti, jer su preduzeli sve neophodne mere u skladu sa strukom i važećim propisima.

f. Praktične napomene za pravnike

Kao odgovor na kršenje ovog prava mogu da budu pokrenuti odgovarajući sudski postupci ili alternativni mehanizmi zaštite; svi postupci detaljno su opisani u Poglavlju 8 ovog vodiča.

g. Upoređivanje odgovarajućih međunarodnih i regionalnih prava

Pogledajte raspravu o međunarodnim i regionalnim standardima koji se odnose na zaštitu prava i pravna sredstva u poglavlju 2 i poglavlju 3.

7.1.4. PRAVO NA ŠTRAJK

a. Štrajk je prekid rada koji zaposleni organizuju radi zaštite svojih profesionalnih i ekonomskih interesa po osnovu rada, prema članu 1. Zakona o štrajku.⁵⁶

Štrajk, kao oblik radnog konflikta, predstavlja organizovano, zajedničko i istovremeno obustavljanje procesa rada ili usporenje radnih aktivnosti ili na drugi način onemogućavanje normalnog funkcionisanja procesa rada u jednoj ili više organizacija od strane zaposlenih u cilju ostvarenja određenih, najčešće ekonomsko-socijalnih, a nekada i političkih interesa.

b. Pravo prema nacionalnom zakonodavstvu

Ustav Republike Srbije

Pravo na štrajk garantovano je najvišim pravnim aktom, **Ustavom Republike Srbije**⁵⁷, u članu 61. se zaposlenima priznaje pravo na štrajk, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom. Pravo na štrajk može biti ograničeno samo zakonom, shodno prirodi ili vrsti delatnosti.

Zakon o štrajku

Prema **Zakonu o štrajku**⁵⁸, štrajk se može organizovati u preduzeću ili drugom pravnom licu, odnosno u njihovom delu ili kod fizičkog lica koje obavlja privrednu ili drugu delatnost ili uslugu (u daljem tekstu: poslodavac), ili u grani i delatnosti, ili kao generalni štrajk. Štrajk se može organizovati i kao štrajk upozorenja koji može trajati najduže jedan sat (**članovi 2 i 3**).

Odluku o stupanju u štrajk i štrajk upozorenja kod poslodavca donosi organ sindikata određen opštim aktom sindikata ili većina zaposlenih. Odlukom o stupanju u štrajk utvrđuju se: zahtevi zaposlenih; vreme početka štrajka; mesto okupljanja učesnika u štrajku ako se štrajk ispoljava okupljanjem zaposlenih i štrajkački odbor koji zastupa interese zaposlenih i u njihovo ime vodi štrajk (**članovi 3 i 4**).

⁵⁶ Službeni list SRJ 29/1996 i Službeni glasnik RS 101/2005.

⁵⁷ Službeni glasnik RS 98/2006.

⁵⁸ Službeni list SRJ 29/1996 i Službeni glasnik RS 101/2005.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti

Član 75. Zakona o zdravstvenoj zaštiti⁵⁹ utvrđuje minimum procesa rada, radno vreme i način određivanja radnog vremena u posebnim situacijama. U istom članu Zakona o zdravstvenoj zaštiti utvrđuje se da za vreme štrajka zdravstvena ustanova dužna je da, u zavisnosti od delatnosti, obezbedi minimum procesa rada koji obuhvata:

- neprekidno i nesmetano obavljanje redovnih vakcinacija prema utvrđenim rokovima;
- sprovođenje higijensko-epidemioloških mera za slučaj opasnosti izbijanja, odnosno za vreme trajanja epidemije zarazne bolesti;
- dijagnostiku i terapiju uključujući i prevoz pacijenata, hitnih i akutnih oboljenja, stanja i povreda;
- uzimanje, obradu, preradu i davanje krvi i produkata od krvi;
- snabdevanje najvažnijim lekovima i medicinskim sredstvima;
- zdravstvenu negu i ishranu hospitalizovanih bolesnika, i
- druge vidove neophodne medicinske pomoći.

Zabranjeno je organizovati štrajk u zdravstvenim ustanovama koje pružaju hitnu medicinsku pomoć (**član 75**).

c. Prateći propisi/uredbe/dokumenta

Posebna Uredba o minimumu procesa rada za vreme štrajka u zdravstvenim ustanovama⁶⁰

Članovi 1 - 5, uređuju minimum procesa rada za vreme štrajka u zdravstvenim ustanovama ustanovama čiji je osnivač Vlada RS i on obuhvata:

- ukazivanje hitne medicinske pomoći, uključujući i prevoz sanitetskim kolima do najbliže odgovarajuće zdravstvene ustanove;
- zbrinjavanje i prijem hitnih i urgentnih oboljenja, stanja i povreda u bolničkim uslovima;
- potpunu zdravstvenu zaštitu dece, omladine, trudnica i porodilja, kao i dijagnostiku (kliničku, laboratorijsku, rendgensku i drugu) i terapiju (medikamentoznu, hiruršku i drugu) akutnih oboljenja, stanja i povreda kod ostalih grupacija stanovništva i lica, u vanbolničkim i bolničkim uslovima;
- potpunu zdravstvenu zaštitu bolesnika na intenzivnoj, poluintenzivnoj i specijalnoj nezi; uzimanje, obradu, preradu i davanje krvi i produkata od krvi;
- snabdevanje stanovništva i zdravstvenih ustanova najvažnijim lekovima i sanitetskim materijalom; obezbeđenje ishrane hospitalizovanih bolesnika;
- sprovođenje vakcinacija prema **Pravilniku o imunizaciji i načinu zaštite lekovima**⁶¹;
- obavljanje preventivne zdravstvene zaštite iz člana 3. **Uredbe o obimu i sadržaju zdravstvene zaštite**⁶², koja se ne može odlagati zbog propisanih rokova, zakazanih pregleda i ispitivanja ili zbog opasnosti po individualno i kolektivno zdravlje;
- preduzimanje higijensko-epidemioloških mera za slučaj opasnosti izbijanja, odnosno za vreme trajanja epidemije zarazne bolesti;

⁵⁹ Službeni glasnik RS 107/2005, 72/2009 - dr. zakon, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013 - dr. zakon i 93/2014.

⁶⁰ Službeni glasnik RS 25/1997.

⁶¹ Službeni glasnik RS 11/2006, 25/2013, 63/2013, 99/2013, 118/2013 i 65/2014.

⁶² Službeni glasnik RS 43/1993.

- druge vidove neophodne medicinske pomoći, kao i ocenu zdravstvene i radne sposobnosti osiguravatelja (i druge pomoći – održavanje uređaja i opreme, grejanje i dr.), u zavisnosti od vrste zdravstvene delatnosti koju zdravstvena ustanova obavlja.

Član 3. Uredbe navodi da su zdravstvene ustanove dužne da pružanje ovakvog vida zdravstvene zaštite obezbede u toku dana, a za hitne slučajeve i noću. Protiv osoba koje se ne priržavaju minimuma radnog vremena u vreme štrajka, direktor zdravstvene ustanove će pokrenuti odgovarajuće mere predviđene ovim zakonom.

Posebni kolektivni ugovor za zdravstvene ustanove čiji je osnivač RS⁶³ (član 138):

- organizovanje štrajka i učestvovanje u štrajku u skladu sa zakonom ne predstavlja povredu radne obaveze, pa zaposleni koji učestvuju u štrajku ostvaruju osnovna prava iz radnog odnosa.
- poslodavac ne može sprečavati štrajk koji je organizovan u skladu sa zakonom, niti sprečavati zaposlene da učestvuju u štrajku. Takođe, poslodavac ne može preduzimati mere prinude radi okončanja štrajka organizovanog u skladu sa zakonom i podzakonskim aktima, niti predvideti povoljniju zaradu ili druge povoljnije uslove rada za zaposlene koji ne učestvuju u štrajku.

d. Primeri iz prakse

Primeri pridržavanja

Zdravstveni radnici ponekad organizuju štrajk za povećanje plata, ali istovremeno poštuju principe neometanog pružanja zdravstvenih usluga i rukovode se Zakonom o štrajku⁶⁴.

Primeri narušavanja

Zdravstveni radnici u službama za hitnu medicinsku pomoć, za razliku od drugih zaposlenih, nemaju pravo na štrajk radi rešavanja svojih socijalnih prava, na primer prava na povećanje plate.

Konkretni slučaj

Tokom pripreme, radna grupa nije zabeležila nijedan slučaj kršenja navedenog prava.

e. Praktične napomene za pravnike

Kao odgovor na kršenje ovog prava mogu da budu pokrenuti odgovarajući sudski postupci ili alternativni mehanizmi zaštite; svi postupci detaljno su opisani u Poglavlju 8 ovog vodiča.

f. Upoređivanje odgovarajućih međunarodnih i regionalnih prava

Pogledajte raspravu o međunarodnim i regionalnim standardima koji se odnose na ovo pravo u poglavlju 2 i poglavlju 3.

7.1.5. PRAVO NA BENEFICIRANI RADNI STAŽ

a. Pravo na beneficirani radni staž zdravstvenih radnika predviđeno je na radnim mestima na kojima je rad težak, opasan ili štetan po zdravlje, pa se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem.

U takvim slučajevima, nacionalno zakonodavstvo u Srbiji zahteva da se računanje radnog vremena, za potrebe dužine osiguranja, poveća u zavisnosti od težine rada ili štetnosti po zdravlje. Što je rad teži ili štetniji, više kredita zaposleni dobija za svaki mesec proveden na poslu.

b. Pravo prema nacionalnom zakonodavstvu

Pravo na beneficirani radni staž je regulisano je **Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju⁶⁵ (član 52)** kao pravo osiguravatelja koji radi na naročito teškim, opasnim i za zdravlje štetnim radnim mestima, odnosno poslovima i osiguravatelja koji radi na radnim mestima, odnosno poslovima na kojima posle navršenja određenih godina života ne može uspešno obavljati svoju profesionalnu delatnost. Staž osiguranja u efektivnom trajanju računa se sa uvećanim trajanjem zavisno od težine, opasnosti i štetnosti rada, odnosno od prirode posla, a može iznositi najviše 50%. Radna mesta odnosno poslove na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, postupak i način za njihovo utvrđivanje, kao i stepen uvećanja staža osiguranja utvrđuje ministar nadležan za poslove penzijskog i invalidskog osiguranja, na predlog fonda.

c. Prateći propisi/uredbe/dokumenta

Pravilnik o radnim mestima, odnosno poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem⁶⁶

Pravilnikom su predviđena radna mesta, odnosno poslovi na kojima je rad naročito težak, opasan i štetan po zdravlje i pored toga što su primenjene sve opšte i posebne zaštitne mere utvrđene propisima. Radi se o radnim mestima na kojima je obavljanje profesionalne delatnosti ograničeno navršenjem određenih godina života ili na kojima zbog prirode i težine posla fiziološke funkcije opadaju u toj meri da onemogućavaju njeno dalje uspešno obavljanje.

Stepeni uvećanja staža osiguranja se u zavisnosti od težine, opasnosti i štetnosti rada, odnosno od prirode posla, za svakih 12 meseci efektivno provedenih na radnom mestu mogu računati kao 14, 15, 16 ili 18 meseci staža osiguranja.

Zdravstvenim radnicima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama na radiologiji i to: lekaru specijalisti – radioterapeutu, radiološkom tehničaru u radioterapiji, radioterapeutskom i radiološkom fizičaru i odgovornom licu za zaštitu od jonizujućeg zračenja, za svakih 12 meseci efektivno provedenih na radnom mestu računa se kao 15 meseci, a zaposlenima u službi hitne medicinske pomoći i to: lekaru koji pruža hitnu medicinsku pomoć, bolničaru, tehničaru i višem tehničaru za svakih 12 meseci efektivno provedenih na radnom mestu računa se kao 14 meseci staža osiguranja (**članovi 2. i 33, stav 1. i 2**).

⁶³ Službeni glasnik RS 1/2015.

⁶⁴ Službeni list SRJ 29/1996 i Službeni glasnik RS 101/2005.

⁶⁵ Službeni glasnik RS 34/2003, 64/2004 - odluka USRS, 84/2004 - dr. zakon, 85/2005, 101/2005 - dr. zakon, 63/2006 - odluka USRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014 i 142/2014.

⁶⁶ Službeni glasnik RS 105/2003, 126/2004, 93/2005, 3/2007, 8/2007, 56/2007 i 23/2008.

d. Relevantne odredbe Kodeksa profesionalne etike

U Etičkim kodeksima nema odredaba o stažu osiguranja koji se računa sa uvećanim trajanjem.

e. Praktične napomene za pravnike

Kao odgovor na kršenje ovog prava mogu da budu pokrenuti odgovarajući sudski postupci ili alternativni mehanizmi zaštite; svi postupci detaljno su opisani u Poglavlju 8 ovog vodiča.

f. Upoređivanje odgovarajućih međunarodnih i regionalnih prava

Pogledajte raspravu o međunarodnim i regionalnim standardima koji se odnose na ovo pravo u poglavlju 2 i poglavlju 3.

7.1.6. PRAVO NA PREDUZIMANJE PROFESIONALNIH AKTIVNOSTI I NA SAMOSTALNI RAD**a. Pod samostalnim radom se podrazumeva samostalno pružanje zdravstvene zaštite bez neposrednog nadzora drugog zdravstvenog radnika.****b. Pravo prema nacionalnom zakonodavstvu****Ustav Republike Srbije⁶⁷**

Članom 60. Ustava predviđeno je pravo na izbor profesije i obavljanje profesionalne delatnosti koje polazi od toga da su samostalnost i monopol medicinske delatnosti istorijski utemeljeni, ali da se u pravnom pogledu njihovo ishodište nalazi u ustavom garantovanom pravu na rad. Jemči se pravo na rad u skladu sa zakonom, svako ima pravo na slobodan izbor rada i svima su pod jednakim uslovima dostupna sva radna mesta. U okviru posebne odredbe daje se pravni osnov da se zdravstveno osiguranje, zdravstvena zaštita i osnivanje zdravstvenih fondova uređuju zakonom, pri čemu svi oblici zdravstvenih delatnosti u oblasti zaštite zdravlja ljudi dobijaju na značaju (**član 68**). U tom kontekstu posmatra se i garantovana sloboda preduzetništva, koja se može ograničiti radi zaštite zdravlja ljudi, kao i u cilju ravnopravnosti svih oblika svojine (**članovi 83. i 86**).

Zakon o zdravstvenoj zaštiti⁶⁸

Pravo na samostalno pružanje zdravstvene zaštite u zdravstvenoj ustanovi, privatnoj praksi ili kod drugog poslodavca koji može da obavlja određene poslove zdravstvene delatnosti predviđeno je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti (**član 168.**) kao pravo zdravstvenih radnika koji su obavili pripravnički staž i položili stručni ispit, koji su upisani u imenik komore i dobili, odnosno obnovili licencu – odobrenje za samostalni rad.

Zakonom o zdravstvenoj zaštiti je predviđeno da zdravstveni radnici ne mogu da obavljaju samostalni rad dok ne obave pripravnički staž i ne polože stručni ispit. Pripravnički staž za zdravstvene radnike sa visokom stručnom spremom traje 12 meseci, osim za doktore medicine čije su osnovne studije na

⁶⁷ Službeni glasnik RS 98/2006.

⁶⁸ Službeni glasnik RS 107/2005, 72/2009 - dr. zakon, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013 - dr. zakon i 93/2014.

medicinskom fakultetu utvrđene u trajanju od šest godina za koje staž traje šest meseci. Pripravnički staž se izvodi po utvrđenom programu i pod neposrednim nadzorom zdravstvenog radnika koji ima najmanje pet godina radnog iskustva nakon položenog stručnog ispita. Ovaj staž može da se obavlja i u okviru volonterskog rada, kao rad van radnog odnosa. Po isteku pripravničkog staža zdravstveni radnici su dužni da polože stručni ispit u roku od 12 meseci od dana završetka programa pripravničkog staža pred ispitnim komisijama koje obrazuje ministar.

Zdravstvenim radnicima koji su pripravnički staž ili deo staža obavili u inostranstvu, Ministarstvo može na njihov zahtev priznati pripravnički staž ili deo staža, pod uslovom da program obavljenog staža odgovara programu staža predviđenom Zakonom o zdravstvenoj zaštiti.

c. Prateći propisi/uredbe/dokumenta

Plan i program pripravničkog staža, bliže uslove koje moraju da ispunjavaju zdravstvene ustanove i privatna praksa u kojima može da se obavlja pripravnički staž, kao i sva druga pitanja od značaja za obavljanje pripravničkog staža propisuje ministar. U ovom smislu značajan je **Pravilnik o pripravničkom stažu i stručnom ispitu zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika⁶⁹**.

d. Relevantne odredbe Kodeksa profesionalne etike**Kodeks profesionalne etike Lekarske komore Srbije⁷⁰**

Član 10. Kodeksa predviđa da je u obavljanju svog poziva lekar u granicama svoje stručne osposobljenosti samostalan i nezavisan, tako da je za svoj rad odgovoran pred svojom savešću, bolesnicima i društvom.

Član 5. navodi da prava lekara da odlučuju o osetljivim pitanjima koja se odnose na zdravlje i život čoveka podrazumevaju posebnu ličnu odgovornost i dužnost lekara da pružaju odgovarajuće zdravstvene usluge, kako je to sadržano u etičkim načelima obavljanja profesionalnih dužnosti o etičkom ponašanju i čuvanju plemenite tradicije lekarskog poziva u **Kodeksu profesionalne etike Lekarske komore Srbije**.

d. Primeri iz prakse**Primeri pridržavanja**

Propisi regulišu pravo na preduzimanje profesionalnih aktivnosti i na samostalni rad za lekare i zdravstvene radnike koji su završili obrazovanje i dobili licencu.

Primeri narušavanja

Pacijent je imao otežano disanje koje je ukazivalo da može doći do zastoja disanja usled infekcije respiratornog trakta. Lekar je odlučio da intubira pacijenta da bi obezbedio funkciju disanja. Porodica pacijenta je pri poseti bila dodatno uzbuđena što je videla njihovog rođaka intubiranog pa je uputila žalbu direktoru klinike. Direktor nije učinio ništa da zaštiti pravo doktora na profesionalno odlučivanje i samostalni rad, već ga je opomenuo zbog intubacije pacijenta.

⁶⁹ Službeni glasnik RS 50/2006, 112/2009 i 50/2010.

⁷⁰ Službeni glasnik RS 121/2007.